

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Л. В. Броннікова

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ.
Методичні рекомендації
для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD)
до вивчення курсу

Методичні рекомендації

Випуск 341

Миколаїв – 2021

УДК 1:001](076)
Б 88

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (витяг з протоколу № 4 від 13 травня 2021 р.).

Рецензенти:

Дротянко Л. Г. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного авіаційного університету.

Б 88

Броннікова Л. В. Філософія науки. Методичні рекомендації для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) до вивчення курсу : методичні рекомендації / Л. В. Броннікова. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 24 с. – (Методична серія ; вип. 341).

Методичні рекомендації до занять з курсу «Філософія науки» містять концепцію викладання, теми лекцій, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи та вимоги до їх виконання, питання до іспиту.

Методичні рекомендації мають на меті сприяти вивченню курсу «Філософія науки», активізувати самостійну роботу, допомогти творчому засвоєнню філософських проблем наукового пізнання.

Призначені для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) усіх спеціальностей Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

УДК 1:001](076)

ISSN 1811-492X

© Броннікова Л. В., 2021
© ЧНУ ім. Петра Могили, 2021

ЗМІСТ

Концепція викладання дисципліни «Філософія науки».....	4
Програма навчальної дисципліни	5
Теми і плани лекційних занять	6
Теми і плани семінарських занять.....	8
Завдання для самостійної роботи	17
Перелік оригінальних текстів з проблематики курсу «Філософія науки».....	18
Питання до іспиту з дисципліни «Філософія науки»	20

КОНЦЕПЦІЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

Дисципліна «Філософія науки» входить до нормативних навчальних дисциплін освітньо-наукової програми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD).

Мета дисципліни: визначити проблемне поле філософії наукового пізнання; ознайомити здобувачів з основними ідеями, напрямками, класичними творами з історії, філософії та методології науки, а також з новітніми оригінальними текстами відповідної проблематики; з'ясувати роль та місце науки в сучасній цивілізації, а також перспективи її розвитку; сприяти засвоєнню здобувачами основних принципів і методів наукової діяльності та застосуванню їх під час написання дисертації.

Завдання курсу:

- визначити роль філософії у становленні та розвитку науки;
- ознайомити з історією осмислення феномена науки у філософії;
- сприяти вдосконаленню філософсько-методологічної культури здобувачів;
- показати зв'язок проблем конкретно-наукових досліджень у різних фахових сферах із загальнофілософськими положеннями.

Здобувач повинен знати:

- основні сучасні концепції філософії науки та актуальні питання філософії наукового пізнання;
- генезис і основні історичні етапи розвитку науки;
- структуру наукового пізнання;
- зміст та специфіку сучасної наукової методології.

Здобувач повинен вміти:

- застосовувати категоріальний апарат філософії науки до власних наукових досліджень;
- орієнтуватися у методологічних проблемах сучасних наук (відповідно до фаху);
- удосконалювати власну інформаційну та теоретико-методологічну культуру відповідно до принципів сучасної науки та вимог сьогодення;
- використовувати отримані знання під час вирішення професійних завдань.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Філософія науки: основні поняття та дефініції.	2	2	6
2	Генезис науки та основні стадії її історичної еволюції	2	4	14
3–4	Структура наукового пізнання	4	4	18
5–6	Методологія науки	4	4	20
7–8	Основні концепції філософії науки	4	4	12
9–10	Наука, суспільство, цивілізація	4	2	10
	Всього за курсом	20	20	80

ТЕМИ І ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Лекція 1. Філософія науки: основні поняття та дефініції

План

1. Філософія науки як галузь філософського знання.
2. Проблемне поле філософії науки.
3. Значення вивчення курсу «Філософія науки» для здобувачів ступеня доктора філософії.

Лекція 2. Генезис науки та основні стадії її історичної еволюції

План

1. Проблема походження науки.
2. Становлення наукового знання – від переднаукового знання до наукового опису дійсності.
3. Основні етапи історичного розвитку науки.

Лекція 3–4. Структура наукового пізнання

План

1. Емпіричний і теоретичний рівні наукового знання.
2. Загальнонаукові форми наукового знання.
3. Форми і методи емпіричного рівня.
4. Форми теоретичного рівня наукового пізнання.
5. Методи теоретичного рівня наукового пізнання.

Лекція 5–6. Методологія науки

План

1. Методологія науки і наукова раціональність.
2. Метод і методологія.
3. Класифікація наукових методів.
4. Теоретико-методологічні підходи.

Лекція 7–8. Основні концепції філософії науки

План

1. К. Поппер: основні ідеї та їх вплив на подальший розвиток філософії науки.
2. Т. Кун: теорія наукових революцій.
3. І. Лакатос: концепція науково-дослідницьких програм.
4. П. Фейєрабенд: «анархістська» теорія пізнання.
5. Новітня західна філософія науки.

Лекція 9–10. Наука, суспільство, цивілізація

План

1. Соціокультурні аспекти науки.
2. Наука як соціальний інститут.
3. Статус науки в інформаційному суспільстві.
4. Етичні проблеми сучасної науки.
5. Роль науки у вирішенні глобальних проблем людства.

ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семинар 1. Філософія науки: основні поняття та дефініції

План

1. Основні поняття філософії науки: наука, знання, істина, пізнання та ін.
2. Предмет філософії науки.
3. Філософія і наука: «історія» відносин, перспективи взаємодії.

Теми повідомлень

1. Роль позитивізму у виникненні філософії науки.
2. Проблематика неопозитивізму.
3. Постмодерні філософія і наука: взаємопроникнення ідей.

Методичні рекомендації

Наука – складне багатогранне явище. За визначенням, **наука** – це форма суспільної свідомості і сфера людської діяльності, що продукує та систематизує об'єктивні знання про дійсність. **Основними властивостями наукового знання** є всезагальність, об'єктна предметність, системність, обґрунтованість, визначеність, можливість його перевірити, об'єктивна істинність, утилітарність.

На певному (високому) етапі свого розвитку наука починає досліджувати саму себе; оформлюються такі дисципліни, як історія науки, психологія наукової творчості, соціологія знання, соціологія науки, наукознавство. Філософія науки також вивчає актуальне та потенційне буття науки, створює оригінальні концепції розвитку науки, виявляє роль та значущість наукової діяльності в сучасній культурі. Як ключову, центральну проблему філософії науки можна виділити проблему зростання наукового знання.

Предмет філософії науки охоплює множину проблем і, зокрема, визначає, чим наукове мислення відрізняється від ненаукового, якими методами користуються вчені у своїх дослідженнях, а також шукає умови коректності наукового пояснення, порівнює різні моделі розвитку науки. На прикладі вашої спеціальності покажіть необхідність вивчення та застосування теоретико-методологічних положень сучасної філософії науки.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.

2. Лук'янець В., Кравченко О., Озадовська Л. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури / В. Лук'янець, О. Кравченко, Л. Озадовська. – К., 2000.
3. Наука і освіта: сучасні трансформації. – К., 2007.
4. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
5. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки: підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін. ; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
7. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
8. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. / Е. Семенюк. – Львів, 2017.
9. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

Семінар 2–3. Генезис науки та основні стадії її історичної еволюції

Заняття 1

1. Антична наука.
2. Середньовічна наука.
3. Становлення гуманітарних наук в епоху Відродження.
4. Наука XVI–XVII ст. Класична механіка та її значення для розвитку науки.

Заняття 2

1. Еволюційні ідеї у біології XIX ст.
2. Фізика кінця XIX – початку XX ст.
3. Досягнення науки і техніки XX ст.
4. Постнекласична наука та її особливості.

Теми повідомлень

1. Специфічні риси класичної науки.
2. Некласична наука та її особливості.
3. Сучасна наука та основні тенденції формування науки майбутнього.
4. Феномен технауки.
5. Сучасна наукова картина світу.

Методичні рекомендації

Чому виникла наука? Відповіді пропонуються абсолютно різні: наука виникла із потреб практики (так стверджує більшість джерел

довідкової літератури) або наука виникла сама по собі, не як відповідь на запити соціуму. Проблемою є визначення точки відліку, з якої розпочинається історія науки.

Сучасна філософія розглядає розвиток науки як надзвичайно складний нелінійний процес зміни форм і моделей наукового знання. Історичний розвиток науки доцільно розглядати шляхом виділення певних етапів та визначення їх специфіки. Античні математика і астрономія, середньовічна схоластика, поява перших європейських університетів у XII ст., геліоцентризм М. Коперника, фізика Галілея – Ньютона, революція в природознавстві кінця XIX – початку XX ст. демонструють не лише складний шлях становлення наукового знання, перетворення науки в особливу форму духовної культури, а й усвідомлення суспільством необхідності науки та освіти для прогресивного розвитку.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.
2. Лук'янець В., Кравченко О., Озадовська Л. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури / В. Лук'янець, О. Кравченко, Л. Озадовська – К., 2000.
3. Наука і освіта: сучасні трансформації. – К., 2007.
4. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
5. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки : підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін. ; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
7. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
8. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк. – Львів, 2017.
9. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

Семинар 4–5. Структура наукового пізнання

План

Заняття 1

1. Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання.
2. Особливості емпіричного рівня.
3. Форми емпіричного рівня: опис, порівняння, вимірювання.

4. Форми емпіричного рівня: спостереження, експеримент, моделювання.

Заняття 2

1. Особливості теоретичного рівня наукового пізнання.
2. Форми теоретичного рівня: факт, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.
3. Методи теоретичного рівня: аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод єдності історичного та логічного.

Теми повідомлень

1. Специфіка емпіричного рівня наукових досліджень (за вашим фахом).
2. Специфіка теоретичного рівня наукових досліджень (за вашим фахом).
3. Гіпотеза як форма розвитку наукового знання.
4. Наукові закони та їх класифікація.
5. Структура наукової теорії.
6. Класифікація наукових теорій.

Методичні рекомендації

Наука є складною системою з багатьма рівнями організації. Структура наукового пізнання складається з об'єкта, суб'єкта пізнання, рівнів, методів, принципів та засобів наукової діяльності. Очевидно, що поділ наукового пізнання на рівні є умовним, але необхідним заради ретельного вивчення специфіки обох рівнів.

Емпіричний та теоретичний рівні відрізняються за спрямованістю дослідження, за функціями, за характеристиками знання, що отримується в результаті наукового пошуку. Але передусім ці рівні відрізняються за методами та формами, що використовуються у процесі пізнання.

Мета цієї теми семінарського заняття – показати взаємодію, сполучення теоретичних положень філософії науки з особливостями конкретних наук. Розгляньте специфіку форм і методів емпіричного рівня пізнання на прикладі вашої спеціальності. Проаналізуйте особливості форм та методів теоретичного рівня пізнання у вашій фаховій сфері.

На прикладі вашої спеціальності (або навіть власної наукової роботи) покажіть, як обидва види дослідження – емпіричне та теоретичне – доповнюють один одного у структурі наукового пізнання.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.
2. Лук'янець В., Кравченко О., Озадовська Л. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. / В. Лук'янець, О. Кравченко, Л. Озадовська. – К., 2000.
3. Наука і освіта: сучасні трансформації. – К., 2007.
4. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
5. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки: підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін. ; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
7. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
8. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Семенюк. Е. – Львів, 2017.
9. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

Семинар 6–7. Методологія науки

Заняття 1

1. Поняття наукового методу.
2. Поняття «підхід», «програма», «метод», «алгоритм».
3. Загальнонаукові методи пізнання: абстрагування, ідеалізація, дедукція та індукція, аналіз і синтез.

Заняття 2

1. Проблеми методології у природознавстві.
2. Проблеми методології соціально-поведінкових наук.
3. Проблеми методології гуманітарних наук.

Теми повідомлень

1. Проблема методу пізнання в історико-філософському контексті.
2. Міждисциплінарність як когнітивна практика.
3. Рефлексія як основний метод метатеоретичного пізнання в науці.
4. Синергетика як загальнонаукова дослідницька програма.
5. Інтерпретація і розуміння в науковому пізнанні.

Методичні рекомендації

Як особлива галузь пізнання методологія формується на певному етапі розвитку науки. **Методологія** є вченням про методи пізнання, її завданням є спрямування наукового пошуку. Основна функція

методу – внутрішня організація і регулювання процесу пізнання. За визначенням, **метод** – це система приписів, принципів, вимог, які повинні орієнтувати у вирішенні конкретної задачі, досягненні певного результату в тій чи іншій галузі науки.

Науковий метод дисциплінує пошук істини, дозволяє (якщо правильний) заощаджувати сили і час, рухатися до мети найкоротшим шляхом. Істинний метод служить своєрідним компасом, за яким суб'єкт пізнання прокладає свій шлях, дозволяє уникати помилок. У той же час метод не є механічним набором приписів для вирішення будь-яких проблем. Істинність методу завжди детермінована змістом об'єкта дослідження. У такий спосіб метод слід використовувати, враховуючи діалектику об'єктивного та суб'єктивного. Саме науковець, тобто конкретний суб'єкт пізнання, обирає засоби для вивчення об'єкта. На прикладі своєї спеціальності покажіть роль методу як одного з чинників наукового пошуку.

У науці відбувається постійне взаємопроникнення методів та засобів різних дисциплін. Розвиток конкретної сфери науки здійснюється не лише за рахунок власних прийомів, методів пізнання, а й завдяки запозиченню інструментарію з інших наук. Наведіть відповідні приклади зі сфери вашої спеціальності.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.
2. Лук'янець В., Кравченко О., Озатовська Л. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури / В. Лук'янець, О. Кравченко, Л. Озатовська. – К., 2000.
3. Наука і освіта: сучасні трансформації. – К., 2007.
4. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
5. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник. / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки : підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін. ; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
7. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
8. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк. – Львів, 2017.
9. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

Семінар 8–9. Основні концепції філософії науки

Заняття 1

1. Критичний раціоналізм К. Поппера. Принцип фальсифікації.
2. І. Лакатос та його концепція науково-дослідницьких програм.

Заняття 2

1. Структура наукових революцій (за Т. Куном).
2. Критика науки у концепції П. Фейєрабенда.
3. Новітня західна філософія науки.

Темі повідомлень

1. Поняття «наукове співтовариство» (за Р. Мертоном, Т. Куном, Т. Парсонсом).
2. «Третій світ» К. Поппера – сучасні інтерпретації.
3. Феноменологічна філософія науки.
4. Методологічний плюралізм П. Фейєрабенда.
5. Герменевтична концепція науки.

Методичні рекомендації

Концепції розвитку науки К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса і П. Фейєрабенда мають недоліки і переваги, містять суперечливі положення та категоричні висновки. У той же час творчість філософів «великої четвірки» вважається значним досягненням філософії та методології ХХ ст. і залишається в центрі дискусій щодо структури і динаміки наукового знання, соціокультурної детермінації науки, місця науки в сучасній цивілізації.

Після ознайомлення з кожною концепцією, зробіть власні висновки щодо актуальності таких підходів до аналізу розвитку науки.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.
2. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. – К., 2001.
3. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
5. Пропедевтичний курс з філософії науки : підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін.; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
6. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
7. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк. – Львів, 2017.
8. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

Семинар 10. Наука, суспільство, цивілізація

План

1. Особливості сучасної науки.
2. Модернізація суспільного життя.
3. Відповідальність вченого.
4. Етика науки.
5. Наука і глобальні проблеми.
6. Класифікація глобальних проблем.
7. Роль міждисциплінарного підходу до вирішення глобальних проблем.

Темати повідомлень

1. Етос науки: основні принципи (за Р. Мертоном).
2. Соціальні передумови співпраці науки та держави.
3. Діяльність «Римського клубу»: аналіз екологічних проблем, вплив на світову громадську думку.
4. Сцієнтизм: досягнення і недоліки.
5. Антисцієнтизм: досягнення і недоліки.
6. Роль науки в сучасній освіті.

Методичні рекомендації

Основною рушійною силою всіх суспільних, економічних, технологічних змін у розвинутих країнах з середини XX століття стала наука. На початку XXI ст. очевидним є те, що знання стають основою існування суспільства. Саме тому філософія науки звертається до аналізу науки як до соціального явища. **Сцієнтизм** та **антисцієнтизм** – це дві протилежні позиції в оцінці ролі науки в суспільному житті. Розгляньте зміст цих напрямів та сформулюйте власну думку щодо ролі науки в культурі та цивілізації. На вашу думку, чи можливе примирення цих крайніх точок зору?

Динаміка сучасного соціального життя вимагає постійного оновлення наукових знань для того, щоб долати небезпеку, невизначеність, ризики, які генеруються людською діяльністю. Велику роль в осмисленні цих кризових аспектів взаємодії людини та природи відіграв **Римський клуб**. Доповіді, підготовлені цією організацією починаючи з 1968 року, звернули увагу громадськості на загрозливі тенденції розвитку соціоприродних процесів.

До глобальних проблем сучасності відносяться проблеми, що охоплюють систему «світ – людина» загалом та відображають життєво важливі аспекти людського існування. Вирішення глобальних проблем є надскладним завданням. Наука має відіграти значну роль у цій

справі. Комплексно-міждисциплінарний підхід до конкретної проблеми сучасна світова наука вважає найбільш перспективним.

Проаналізуйте блоки глобальних проблем (інтерсоціальні, проблеми «людина – соціум», проблеми «соціум – природа») з точки зору можливостей науки у їх подоланні в майбутньому.

Література

1. Дротянко Л. Філософія наукового пізнання / Л. Дротянко. – К., 2010.
2. Лук'янець В., Кравченко О., Озадовська Л. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. / В. Лук'янець, О. Кравченко, Л. Озадовська. – К., 2000.
3. Наука і освіта: сучасні трансформації. – К., 2007.
4. Онопрієнко В., Онопрієнко М. Історія, філософія, соціологія науки і техніки / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко. – К., 2014.
5. Петрушенко В. Філософія і методологія науки. Навч. посібник / В. Петрушенко. – Львів, 2016.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки : підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, В. Власов, Т. Розова та ін. ; за ред. О. Сидоренка. – К., 2017.
7. Ратніков В. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. Ратніков. – Вінниця, 2012.
8. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк. – Львів, 2017.
9. Філософія науки : підручник / І. Добронравова, Л. Сидоренко, В. Чуйко та ін. ; за ред. І. Добронравової. – К., 2018.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

У процесі вивчення дисципліни «Філософія науки» використовуються такі форми самостійної роботи:

- підготовка повідомлень за темою семінарського заняття;
- виступ в аудиторії з реферуванням оригінального тексту з проблематики курсу;
- виступ в аудиторії з науковим повідомленням відповідно до теми власного дисертаційного дослідження.

Вимоги до повідомлення за темою семінарського заняття:

- підготувати виступ на 10–15 хвилин зрозумілою для аудиторії мовою;
- зробити самостійний висновок.

Вимоги до наукового повідомлення:

- обсяг: 1–2 сторінки (час виступу – 5 хвилин);
- структура: тема, актуальність, теоретичні та методологічні основи (наукові теорії, методи та підходи, які ви використовуєте).

ПЕРЕЛІК ОРИГІНАЛЬНИХ ТЕКСТІВ З ПРОБЛЕМАТИКИ КУРСУ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

1. Про внутрішнє покликання до науки / М. Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика ; перекл. з нім. – Київ, 1998. – С. 310–337.
2. Башляр Г. Новий раціоналізм / Г. Башляр ; пер. с франц. – М. : Прогресс, 1987. – 376 с.
3. Ясперс К. Про сенс історії (фрагменти) / К. Ясперс ; пер. А. Гордієнка / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К. : Ваклер, 1996. – С. 183–210.
4. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Том 1. Кн. 1 та кн. 2. – К. : 2011. – 699 с. та 584 с.
5. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Том I: Основи філософської герменевтики. К. : Вид-во Юніверс, 2000. – 454 с.
6. Бахтин М. Автор і герой: к філософским основам гуманитарных наук. – Спб. : Изд-во Азбука, 2000. – 336 с.
7. Поппер К. Об'єктивне знання: еволюційний підхід / К. Поппер. Объективное знание: эволюционный подход ; пер. с англ. Д. Лахути. – М. : Изд-во Эдиториал УРСС, 2002. – 112 с.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы. – М. : Изд-во ВАР, 2012. – 513 с.
9. Поппер Карл. Злиденність історизму / К. Поппер ; пер. з англ. В. Лісовий. – К. : «Абрис», 1994. – 192 с.
10. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. – К. : Port-Royal, 2001. – 228 с.
11. Фейєрабенд П. Наука у вільному суспільстві (П. Фейєрабенд. Избранные труды по методологии науки ; пер. с англ. и нем. А. Никифорова. – М. : Прогресс, 1986. – 542 с.
12. Фукуяма Ф. Кінець історії та остання людина / Ф. Фукуяма. Конец истории и последний человек ; пер. с англ. М. Левина. – М. : АСТ, 2007. – 588 с.
13. Хорган Дж. Кінець науки... Дж. Хорган. Конец науки: Взгляд на ограниченность знания на закате Века Науки ; пер. с англ. М. Жуковой. – СПб. : Амфора, 2001. – 479 с.
14. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен ; пер. з англ. – К. : «Вид-во "Ваклер"», 2006. – 256 с.

15. Майєр-Шенбергер В., Кук'єр К. Великі дані... / В. Майєр-Шенбергер, К. Кук'єр. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим. – М. : Изд-во Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 240 с.

16. Пригожин І., Стенгерс І. Порядок з хаосу... / І. Пригожин, І. Стенгерс. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.

17. Гадамер Г. Герменевтика і поетика. Вибрані твори / Г. Гадамер ; пер. з нім. В. Бабич, М. Кушнір та ін. ; упоряд., перед. Д. Наливайко. – К. : «Юніверс», 2001. – 288 с.

18. Лакатос І. Історія науки та її раціональні реконструкції / І. Лакатос. Методология исследовательских программ ; пер. с англ. – М. : Изд-во АСТ, 2003. – 380 с.

Вимоги до виступу на семінарському занятті з аналізом оригінального тексту:

- час виступу – 10–15 хвилин;
- структура: місце конкретного твору у творчості певного мислителя, виклад основних ідей, актуальність;
- самостійний висновок щодо опрацьованого твору (або уривка).

ПІДГОТОВКА ДО ІСПИТУ

Здобувачі ступеня доктора філософії (PhD) складають іспит з курсу «Філософія науки» після завершення його вивчення. Іспитовий білет містить 3 питання, два з яких передбачають розгорнуту відповідь, а одне – стисло (питання 61–90).

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

1. Основні досягнення античної науки.
2. Основні досягнення середньовічної науки.
3. Основні досягнення науки доби Відродження.
4. Натурфілософія М. Коперника і Г. Галілея.
5. Основні досягнення науки XVII ст.
6. Значення теорії класичної механіки для формування класичної науки.
7. Проблема методу пізнання у філософії Нового часу.
8. Основні досягнення природознавства XIX ст.
9. Особливості некласичного етапу розвитку науки.
10. Постнекласичний етап розвитку науки: синергетика.
11. Емпіричний рівень наукового пізнання: опис.
12. Теоретичний рівень наукового пізнання: форми.
13. Теоретичний рівень пізнання: методи.
14. Теоретичний рівень пізнання: підходи.
15. Взаємодія рівнів наукового пізнання (на прикладі своєї спеціальності).
16. Факт у структурі наукового знання.
17. Гіпотеза як форма розвитку наукового пізнання.
18. Специфіка методології соціально-гуманітарних наук.
19. Емпіричний рівень наукового пізнання та його специфіка (на прикладі своєї спеціальності).
20. Сучасна наукова картина світу.
21. Засади науки: норми наукового дослідження, наукова картина світу, філософські засади.
22. Філософська методологія і її значення для розвитку науки.
23. Поняття наукового методу. Типологія методів.
24. Поняття парадигми наукового пізнання.
25. Поняття «наукова революція».
26. Проблема істини у сучасній філософії науки.
27. Неопозитивізм: емпіричний редукціонізм, принцип верифікації.
28. Постпозитивізм.
29. Концепції новітньої західної філософії науки.
30. Екологія як глобальна проблема та інтегруюча тенденція сучасної науки.
31. Моральні та правові регулятиви розвитку науки. Етика науки.
32. Історичний тип наукової раціональності як система засад науки.

33. Наука як соціальний інститут.
34. Проблема гуманізації науки.
35. Етика вченого.
36. Проблема співвідношення свободи наукової творчості й відповідальності дослідника в сучасній науці.
37. Структура наукової теорії.
38. Емпіричний рівень наукового пізнання: порівняння.
39. «Римський клуб»: місце його діяльності у формуванні екологічного мислення, вплив на світову громадську думку.
40. Емпіричний рівень наукового пізнання: вимірювання.
41. Емпіричний рівень наукового пізнання: експеримент.
42. Емпіричний рівень наукового пізнання: спостереження.
43. Основні історичні етапи розвитку європейської науки.
44. Статус науки в сучасному соціумі.
45. Проблеми комунікації в сучасній науці.
46. Наукове співтовариство як соціальна група.
47. Теорія критичного раціоналізму К. Поппера.
48. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса.
49. Концепція наукових парадигм та революцій Т. Куна.
50. Глобальні наукові революції.
51. Ідеї філософської герменевтики та їх значення для науки.
52. Методологічні концепції історизму (Т. Кун, С. Тулмін).
53. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.
54. Проблема походження науки.
55. Концепція розвитку науки В. Стьопіна.
56. Наука як соціальний та історичний феномен. Основні аспекти існування науки: система знань, вид діяльності, соціальний інститут.
57. Особливості наукового пізнання.
58. Філософія і наука в античному світі.
59. Місце науки в системі духовної культури. Основні функції науки.
60. Предмет і завдання філософії науки.
61. Що таке наука?
62. Що таке наукове знання?
63. Чому виникла наука?
64. Чому наука є сферою суспільної діяльності?
65. Коли оформлюється класична наука?
66. Як ви розумієте, що наука є соціальним інститутом?
67. Поясніть, чому наука є системою знань.
68. Назвіть соціокультурні функції науки.
69. Поясніть зв'язок між філософією та наукою.
70. Що таке метод пізнання?

71. Що таке емпіризм?
72. Що таке раціоналізм?
73. Порівняйте метод та методологію.
74. Назвіть рівні наукового пізнання.
75. Назвіть форми емпіричного рівня наукового пізнання.
76. Назвіть форми теоретичного рівня наукового пізнання.
77. Назвіть методи теоретичного рівня наукового пізнання.
78. Що таке класифікація наук?
79. Що таке наукова революція?
80. Що таке наукова картина світу?
81. Чому оформлюється філософія науки як самостійна наукова дисципліна?
82. Що таке верифікація?
83. Що таке фальсифікація?
84. Чому набула популярності історія науки?
85. Що таке істина?
86. Що таке гіпотеза?
87. Яка роль гіпотез у науковому пізнанні?
88. Чому виникла етика науки?
89. Чому наука як професія стала масовою?
90. Що таке наукове співтовариство?

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

***Броннікова
Лариса Володимирівна***

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ.
Методичні рекомендації
для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD)
до вивчення курсу

Методичні рекомендації

Випуск 341

Редактор *А. Бурмус*.
Технічний редактор *О. Петроченко*. Комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк, фальцовально-палітурні роботи *С. Волинець, О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 07.06.2021.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 1,39. Обл.-вид. арк. 0,76.
Тираж 5 пр. Зам. № 6302.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.